

„A Tisza-parton mit keresek?”

Ady Endre izgatott kérdését/felkiáltását valószínűleg minden olyan művész és tudós magáénak érezheti, aki vidéken próbál – olykor méltánytalan belyezetben – jelentőset, a „helyi értékrenden” messze túlhaladót alkotni. A Tisza-parton azonban nemcsak a lelki nyugtalanság, hanem az elszántság verse. Ezért is választottuk a híres sort sorozatunk címéül, melyben a magyar kultúra és tudományosság Szegedhez is kötődő jeleseit kívánjuk megszólaltatni.

„Szegednek mágikus városszerkezete van”

BESZÉLGETÉS NOVÁK ISTVÁN FŐÉPÍTÉSSZEL

A vidéken élő és alkotó kortárs magyar építőművészek közül az egyik leggazdagabb és legegységesebb életművet mondhatja magáénak Szeged Ybl-díjas főépítésze, Novák István. Eddigi pályafutása során közel kétszáz épületet tervezett. Lakóházait éppúgy szeretik, mint barátságos postáit és közösségi fórumként is funkcionáló példaértékű aulás iskoláit. Az elmúlt két évtizedben jellegzetes alföldi települések, Békés, Gyula, Mezőberény, Szentés és Orosháza városközpontjait álmolta újjá. A szlovákiai Ajnácskő kis magyar katolikus közössége naponta meríthet erőt abból a csodálatos templomból, amit ajándékol tervezett nekik. A határainkon túl is jól ismerik az Opusztaszeri Nemzeti Történelmi Emlékparkban a Feszty-körkép otthonául szolgáló, monumentalitásával, egyszerűségével és természetességével ható rotundáját. Novák István huszonnyolc éven át a szegedi CSOMITERV tervezője, majd vállalati főépítésze volt, azután 1990-ben önálló építész irodát hozott létre. 1988-tól Szarvas, 1995-től Szeged főépítésze. Munkásságát az 1983-ban átvett Ybl-díjon kívül több rangos kitüntetéssel is elismerték, többek között Pro Urbe díjat kapott Szegeden, az IAKS kölni

jubileumi kongresszusán pedig a Baján felépült Magyarországi Németek Művelődési Központjáért neki ítéltek az 1997. évi példaértékű sport és szabadidős létesítmények nemzetközi építészeti díját. 1998-ban a Budapesti Művészeti Egyetemen a mestertestület határozata alapján a szegedi építészek közül elsőként vehette át a DLA (Doktor of Liberal Arts) mester fokozatot. Novák Istvánnal pályájáról, a társművészetekhez és Szegedhez fűződő kapcsolatairól tervekkel, fotókkal teli városszerkezeti irodájában beszélgettünk.

(Fotók: Veréb Simon)

– *Mennyire játszott szerepet családja és a gyermekkorában, hogy az építész pályát választotta?*

– 1938-ban Budapesten születtem, ahová édesapám Szentesről került fel kereskedőként szerencsét próbálni. Sikerült a fővárosban egzisztenciát teremtenie, tipikus polgári életet élt, de amikor jött a háború, neki is be kellett vonulnia. Az üzletét nem tudta tovább vinni, ebben nemcsak a háború, hanem az azt követő hosszú orosz hadifogság is megakadályozta. Bevonulása után édesanyámmal ketten maradtunk, ezért vissza kellett mennünk a nagyszülőkhöz Szentesre. Így aztán a Tisza mellett nőtem fel, legkedvesebb gyerekkori játékom tornyos várak „építése”, csöpögtetése volt a folyóparton. Kapcsolatom az élővizekkel olyan szorossá és szervessé vált, hogy folyó, vagy valamilyen víz nélkül el sem tudom képzelni az életemet. Ma is szükségem van rá, hogy naponta lássam a Tiszát. Szentesen az uszoda volt gyermekkorom másik fontos színtere. Hét évesen kezdtem úszni, nem lettem nagy versenyző, de az edzések fegyelmű ereje a későbbiekben is sokat segített. Úszás közben oldottam meg gondolatban az iskolai feladataimat, és ismételtetem a verseket, az irodalomból feladott memoritereket. Azt hiszem, a térlátás is az uszodában alakult ki bennem. Egy építész számára olyan fontos adottság ez, mint a muzsikuskorban az abszolút hallás. Később, már az építőipari technikumban tapasztaltam, hogy az alaprajzok, metszetek, homlokzatok gyorsan épületté váltak a fejemben. A gondolatban keletkezett házat nem kellett perspektívákkal gyötörnem, elég volt képsíkban megjelenítenem. Apai nagyapám építőmester volt Szentesen, ezért gyerekkoromban gyakran hallottam: „Ézt a házat is a nagyapád építette.” Amikor apám hazajött a hadifogságból, egy nagykereskedelmi vállalatnál kapott állást, ezért később Hódmezővásárhelyre költöztünk. Onnan is állandóan kijártam a Tisza-partra biciklivel. A szentesi iskolai évek után a szegedi Vedres István Építőipari Technikum tanulója lettem.

– *Milyen emlékei vannak a középiskolás évekről?*

– A Vedresben még tanítottak néhányan a jogelőd Baross gimnázium és a feloszlott szegedi piarista gimnázium elbocsátott tanárai közül. Érdekes társaság jött össze a diákokból is, sokan x-esek voltunk, azaz nem épp „szalonképes” származásúak. Magánkereskedő éppúgy akadt a szülők között, mint egykori csendőrtiszt vagy repülőalezredes. A miénk volt az az osztály, amelyikkel teljes lett a technikum négy évfolyama. Mi már sajnos nem az orosz, hanem a szovjet irodalmat tanultuk. Emlékszem, magyar irodalomból érettségi tételként a szovjet sematizmus jellegzetes hibáit mutató Távolszék című Akszajev-regényt kaptam, amit nagyon méltatlannak éreztem. Otthon, a családban mindig nagy becsben tartottuk a könyvet. Édesanyám ma is sokat olvas, én pedig középiskolás koromban gyakran jártam barátaimmal a múzeumban működő Somogyi-könyvtárba.

– *Voltak már akkor is elképzelései arról, milyen épületeket szeretne majd tervezni?*

– Nem hiszem, hogy nagyon tudatosan gondolkodtam volna erről, az biztos, számomra a Bauhaus és a funkcionalista építészet volt a követendő irányvonal. A technikumban egyik tanárunk, a festőművész Szili Török Dezső annyira gyűlölte a cirádákat, hogy talán az ő kezdeményezésére több szegedi épületről is levették a vakolatot. Igyekezett mindent modernizálni. Mindig szidta rokonának, Magyar Edének az épületeit. Példaként arra, hogy milyen épületet nem szabad csinálni, leggyakrabban a „Lófara-házat” emlegette. Az igazi modern építészettel az egyetemen találkoztam. Nagyon vonzó világnak tűnt számomra, főként amikor megértettem, mennyire fontos például

egy lakás esetében tiszta funkciókat teremteni, hogy igazi lélettérre változzon, ugyanakkor szép is legyen. 1956-ban kezdtem az egyetemet, akkoriban ért véget a „szovjet barokk”, vagyis a klasszikus szocreál nagy korszaka. A modern építészettel, például Le Corbusier és Frank Lloyd Wright munkásságával tanárainkkal együtt ismerkedtünk. Makovecz Imre jót nevetett, amikor nemrégiben beszélgettünk, és elmeséltem neki, hogy egyetemistaként abból állt az első „tanulmányom”, hogy egy kislány segítségével megszereztem az ő egy évvel korábban Wright-ról folyóiratokból összegyűjtött és lefordított munkáját, kicsit átírtam, és újra beadtam. Makovecz Imre az egyetemen is roppant pontos és szorgalmas hallgató volt, én pedig a bohémebb társasághoz tartoztam.

– *Kik voltak a legmeghatározóbb professzorai?*

– Csonka professzor például kitűnő, régi szakember volt, akit sajnos az '56-os szereplése miatt később félreállítottak. Első évesek voltunk a forradalom idején, jól emlékszem, október 22-én ott voltunk az egyetem aulájában, amikor a Szegedről jött MEFESZ-es srácok beszélni kezdtek. Egyikük azt mondta: az új szegedi gondolatot hozták el Budapestre. A forradalom napjai örökre megmaradtak az emlékeinkben, mert utána megváltozott az addig pezsgő egyetemi légkör. Amikor februárban újra megkezdődött az oktatás, tizenvalahány pártosztályt „telepítettek” közénk. Az volt a fő feladatuk, hogy figyeljék a többieket. Csete Gyurka barátom, aki általános iskolás koromtól diáktársam volt, úgy emlékszik vissza, hogy bizonyos szituációkban halálos veszélyben voltunk. Ezekre a dolgokra nem igazán figyeltem, a mostanában sokaknál tapasztalható hősi pátosz is mindig hiányzott belőlem. Az egyetemen Pogány Frigyes, *A szép emberi környezet* című kötet kiváló szerzője volt az a meghatározó professzor, akire úgy tekintettem fel, mint egy istenre. Utánozhatatlan előadásokat tartott! A nagy előadóterem nemcsak építészekkel volt mindig zsúfolásig tele, hanem a gépészek is átjártak őt meghallgatni. Pogány Frigyes számunkra kaput nyitott a világra. Firenzéről, Rómáról vagy Párizsról szóló, diákkal illusztrált előadásai óriási élményt jelentettek, hiszen egy zárt világban éltünk. Nyugaton néhány órára akkor jártam először, amikor 1956-ban teherautóval szeretetsomagokat hoztunk át Ausztriából. Apám fiatal korában kerékpáron Itáliába is eljutott. Mindenre vállalkozott, hogy egy kicsit világot lásson. Mi viszont az ötvenes években teljesen be voltunk zárva. Pogány Frigyes előadásai ezért nem pusztán építészettörténeti és esztétikai szempontból voltak izgalmasak, hanem a diapozitívjain keresztül beléphettünk abba a világba, ahová mindannyian vágyódtunk. Ma már egészen mások a viszonyok, én is igyekeztem a gyerekeimnek – a nagyobbik fiam közgazdász, a kisebbik építész – mindazt megadni, amit mi nem kaptunk meg. A legtöbb pénzt minden évben utazásra költöttem, lassan az összes görög szigetet sikerül bejárnom. Amiről az egyetemen építészettörténetből tanultam, azt életem legutóbbi tíz évében ismerhettem meg élőben is. Csodálatos volt például Mükénében lenni – mindig majd' belehalok ezekbe az élményekben! Déjá vu érzésem szokott lenni, mindig rájövök, hogy az épületeket már ismerem professzoraim, Pogány Frigyes és Hajnóczi Gyula diáiról. Az egyetemen a modern építészetet fokról-fokra ismertem meg, a nyugati példákról csak a folyóiratokból szerezhettünk tudomást. A korabeli építészettel szemben egyáltalán nem éltem kritikával, akkoriban teljesen el voltam ájulva a modern megoldásoktól. Az volt a legfőbb vágyam, hogy én is hasonlókat tervezek. Azzal a nagy építészgenerációval jártam együtt egyetemre, amelynek Makovecz Imre és Csete György is tagja.

- *Hogyan indult a pályája az egyetem után?*

- Akkoriban a diploma után nem lehetett rögtön tervezőirodában elhelyezkedni, ahhoz előbb egy-két éves kivitelezői gyakorlatot kellett szerezni. Utólag azt mondom, nem volt felesleges, talán ma is ezt kellene csinálni. Első feleségemmel, Juhász Mártával – aki Pécsről származott, és évfolyamtársam volt az egyetemen – elsőként a pécsi hőerőművet kezdtük építeni.

- *Hogyan került vissza Szegedre?*

- A pécsi kitérő egyetlen évig tartott. Szegedet már középiskolás éveim alatt nagyon megszerettem, itt voltam először szerelmes. Időközben édesapámék is átköltöztek Hódmezővásárhelyről, így még több szállal kötődtem a városhoz. Minden áron haza akartam jönni Pécsről, ezért apám próbált tájékozódni építész ismerőseitől a lehetőségekről. A Szegedi Tervező Vállalat (a későbbi DÉLTERV) mellett akkoriban alakult meg a Csongrád Megyei Tervező Vállalat, a CSOMITERV. Végül az döntött az utóbbi mellett, hogy a CSOMITERV olyan szolgálati lakást kínált Ujszegeden, a Nép-kert sor egyik kockaházában, aminek az ablaka a Ligetre nézett. Attól kezdve vallom magam szegedinek, hogy 1962-ben oda beköltözhettem. A CSOMITERV mellett szólt az is, hogy ott dolgozott Stampay János bácsi – Rerrich Béla egykori munkatársa – és Beszédes Kornél, aki óraadó tanárom volt a technikumban, és „dániásként” azok közé az európai gondolkodású magyar építészek közé tartozott, akik a második világháború alatt és után évekig Dániában tanulhattak. Ma már világosan látom: ők ketten roppant fontos szakmai előképek voltak a pályámon. Fiatal építészként már az első munkáknál szövetséget kötöttem azokkal a társakkal, akikkel együtt tudtam gondolkodni. Akkoriban mutatták be Szabó István nagyszerű filmjét, az *Almodozások korát*, amelynek főszerepét legjobb barátom, Asztalos Béla játszotta. A kötelező kivitelezői gyakorlat után ő is Szegedre jött, és itt kapott munkát Heim Pali, Maár Márton, az Iparművészeti Főiskoláról Kovács Borz Sándor, Csikszentmihályi Péter, Flamm György és Stefániai Edit. Olyan szellemi műhely alakult ki, amire már egyetemistaként is nagyon vágytam. Meg akartuk váltani a világot – akkor még nem tudtuk, mire vállalkozunk. Az a korszak nem a komplex környezetalakításról és a szép emberi környezetről szólt. Munkáink nem valósultak meg, csak egy-két torzó maradt ezekből az évekből. Társaim lassan elfogytak, többen visszamentek Budapestre, volt, aki az alkoholhoz menekült, és sajnos már sokan nincsenek közöttünk. Mégis azt gondolom, jól jártam, hogy a CSOMITERV-hez kerültem, mert hasznos iskola volt, és az évek során kialakult a fiatalokat és az öregeket kiszolgáló nagyszerű társtervező és konstruktőr csapat. Továbbra is Pogány Frigyes komplex környezetalakításról vallott gondolatai jegyében szerettem volna dolgozni. Sohasem az izgatott, hol vannak a gyökereink, sokkal jobban érdekelt, hogy az épített környezet összhangban legyen a természeti környezettel. Ez ma már evidencia, de akkoriban kevesebben figyeltek tudatosan is erre. A tárgytól a városépítészetig hittem a tervezés teljességében. Tudtam, hogy erre egyedül nem vagyok képes, ezért társakat kerestem, hogy komplex környezetalakításban gondolkodhassunk. Egész máshonnan indultam, és most is máshol állok, mint például Makovecz Imréék. Ha már a népi szálakat említem, el kell mondanom, sokkal jobban hiszek abban, amit például a finn építészek csinálnak, amikor egyfajta archaikus kultúrát a kornak megfelelően közvetítenek. Makovecz Imre munkásságát csodálatosnak tartom, de az epigonokét már nem szeretem. Imre tulajdonképpen mágiát csinál, ha egy tornatermet épít, az is olyan, mint egy templom.

– *Milyen feladatokra emlékszik pályája első szakaszából?*

– Érdekes, és talán sorsszerű is, hogy első feleségemmel első közös díjnyertes pályázatunk a szentesi főtér egyik épületének terve volt. Politikai döntésre le kellett bontani néhány régi házat, amelyek helyére újak kerültek. Nemrégiben lapozgattam egy összeállítást a régi szentesi épületekről, és akkor tudtam meg, hogy a főtér sarkán lebontott földszintes házat – csodás, műves épület volt – édesapám nagybátyja tervezte. Évtizedek távlatából is megdöbbentett, hogy a hatvanas évek első felében egy olyan épületet tüntettem el, amihez családi szálak is fűztek. Nem emlékeztem rá pontosan, hogy milyen szép ház volt, ezért őszintén mondom, megrendülve láttam a fotóját. Akkoriban azt hittünk, csupa fantasztikus dolgot csinálunk azzal, hogy új építészeti környezetet hozunk létre. A lebontott helyén felépült új háznak voltak persze erényei is, bár akkoriban nagyon látszott épületeimen, hogy egyetemi neveltetésemből következően funkcionalista vagyok. A hetvenes évek végén átadott újszegedi oktatási központ azért volt érdekes és emlékeztető munkám, mert a társzművészekkel, a belsőépítész Szekeres Mihállal és a szobrászművész T. Nagy Irénnel sikerült „megszelídíteni” az UNIVÁZ-épületet, ami valójában homlokzatilag is előregyártott ház volt. Az épületen belül gipszplasztikával különleges felületeket hoztunk létre, így ritmusa lett a belső térnek, ami még ma is hangulatos.

– *A hetvenes évek végén kapott megbízást a Feszty-körképet bemutató rotunda megtervezésére is...*

– Az építés örök dilemmája, hogy mennyire azonosuljon a feladattal. Lehet kívülről, csak a funkcióra koncentrálni tervezni, lehet ideológiát gyártani, és lehet másokét elfogadni. Ennél a feladatnál a körképet kultúrtörténeti emlékként kezeltem. Szomorú voltam, amikor egyesek történelmi szemétnek, látszatemléknek nevezve próbálták lejáratni a körképet, és szerették volna megakadályozni restaurálását. Időleges „sikerüket” a munkálatok elhúzódása bizonyítja. A gyors, iparosított technikát alkalmazó, ezért másfél évre tervezett építkezés végül tizenöt évig tartott. Olykor már annyira elhagyatott volt az épület, hogy madarak raktak benne fészket. Talán ma is madárház lenne, ha nem kezdik újra a sokszor leállított építkezést. Az akkor elképzelt múzeumi funkciókat mind ebbe az épületbe helyeztük el, amelynek megformázása az Alföldön még helyenként fellelhető kunhalmokra utal. Opusztaszer számomra mítosz és valóság, és a keresztény kezdetünknek is jelképe. A rotunda négy lépcsőháza felülnézetben egyenlőszárú keresztet formál, olyat, amilyen a középkori szeri monostor feltárásánál talált bizánci faragványon látható. Ha ezt tudták volna az akkori megbízóink, bizonyára el sem kezdődik az építkezés. Emlékszem, amikor elmondtam az egyik szemlén, hogy a körkép hatását hangeffektusokkal fogjuk fokozni, és a lódobogás mellett egy szláv nő sikolya is hallható lesz, Losonczi Pál megjegyezte: nem szabad, mert mit fognak majd szólani a szomszédaink. Ma szerencsére a lódobogás és a sikoly is hallható, nem tudom, szláv-e vagy magyar. Az opusztaszeri skanzen létrehozásánál arra törekedtünk, hogy az építészeti örökségünkben minél többet megmentünk, így maradt meg a szegedi tanya, a makói hagymás gazda háza és a szentesi malom. Az épületek rendszere, formája magától értetődő, anyaguk is tisztán fogalmazott volt. A parasztházak több évszázad alatt kialakult életformát tükröznek, kevés kivételtől eltekintve szegényesek, a maradandóbb anyagból készültek sem cicomásak. Ebben a környezet-kultúrában az egyszerűség dominált.

– *A szakember szemével a régi szegedi épületek közül melyiket tartja a legtöbbre?*

- Kis túlzással azt mondhatnám, számomra a világ egyik legszebb épülete a szegedi városháza. Egy olyan csodálatos épület, amit talán nem is értékelnek eléggé a szege-diek. Tisza Lajos arra kényszerítette Lechner Ödönt, hogy a Vedres-féle régi város-házából csináljon egy barokk kúriát. Lechner szenzációsan megoldotta a feladatot! Olyan épületet hozott létre, aminek olyan ritmusa és arányai vannak, mintha örökké itt állt volna. Ezt meghaladni roppant nehéz. A magyar polgári építészet teljes ke-resztmetszete fellelhető Szegeden. A város meghatározó épületei mindig kísértének. Ha valaki tüzetesen megnézi a Deák Gimnázium épületét, tömegritmusa emlékeztet a városházára. Szerettem volna a házigyári lakótelep közepén egy olyan épületet terem-teni, ahová érdemes betérni. Ez lett az első magyar iskola – talán azóta sem épült má-sik ilyen –, amiben a rámpákat használva tolokocsival is végig tudnak menni a moz-gáskorlátozottak.

- *Említette, mennyire fontosnak tartja a tervezőmunkában a társművészetekkel kiala-kított szoros kapcsolatát. Úgy tudom, más művészeti ágaknak is nagy barátja.*

- Amikor a diploma után Szegedre kerültem, már javában működött az Egyetemi Színpad. Paál Isti barátomat én vettem rá, hogy mutassák be az Übü királyt, amit ko-rábban már franciául olvastam. Felizgatott a darab, ismerve a beállítottságukat, biztos voltam benne, hogy remekül megcsinálják. Azokban az években fantasztikus dzsessz-koncerteket rendeztek a városban, olyan pezsgő élet folyt, hogy a mai fiatalok talán el sem hiszik. Meghatározó élmény volt számomra, amikor a hetvenes évek elején el-olvastam Kerouac regényét, *Az útont*. Az önmagam keresése, az az életérzés, amit Kerouac megfogalmazott, abszolút összecsengett azzal, amit én is éreztem akkoriban. Hasonlóan megrendítő olvasmányélményem talán csak Szerb Antal regénye, az *Utazás és holdvilág* volt, ami még középiskolás koromban került a kezembe. Sokat jártam könyvtárba, például Konrád György *A látogató* című regényére egészen véletlenül bukkantam rá az újszegedi fiókkönyvtárban, amikor még nem volt tiltott gyümölcs. Vaszy Viktor irányításával csodálatos operakultúra virágzott Szegeden, személyesen is jó barátságban voltam az operaénekesekkel, ezért e műfajjal is bensőségesebb vi-szonyba kerültem.

- *Nagy szakmai elismerést jelentett, hogy 1983-ban elsősorban a modellértékű iskolaépü-leteiért megkapta az Ybl-díjat.*

- Az első iskolám a hódmezővásárhelyi szakmunkásképző volt, a második pedig az a nyíregyházi iskola, amelyről még 1969-ben, újságíróként azt írta Móricz Virág: mi-lyen szokatlanul szép és elegáns épület. Nem tagadom, nagyon jólesett, máig őrzöm a cikket. Az az iskola egyik kedves épületem, akkoriban még Nyíregyházán az egyetlen olyan közösségi tér volt, ahol a bérletes hangversenyeket is meg lehetett rendezni. Az iskolatervezési feladataim kapcsán kezdtem foglalkozni többcélú épületek tervezésével. Mindig közösségi ember voltam, aktívan részt vettem a Magyar Építőművészek Szö-vetségének munkájában is, e szervezet révén ismerkedtem meg azzal a Jeney Lajos vezette iskolatervező gárdával, amely zömme idősebb kollégákból állt. Velük beszél-getve, pedagógusok, oktatástechnológusok és népművelők véleményét is kikérve vált meggyőződésemmé, hogy az iskolának mindig nevelési, művelődési és sport célokat is szolgáló közösségi épületnek kell lennie. Ezért törekedtem valamennyi iskolámban többféle rendezvény számára is megfelelő helyszínt biztosító aulát kialakítani. A nyí-regyházi munkámba annyira beleszerettek a munkaügyi tárca szakemberei, hogy soro-zatban kaptam a felkéréseket iskolatervezésre. Így valósulhattak meg a hetvenes-

nyolcvanas években további iskoláim Kisvárdán, Tatabányán, Pécsen, Kecskeméten, Budapesten és Kiskunhalason. Óriási dolog, nagy szakmai siker volt, hogy egy kicsi, B-kategóriás szegedi tervezőcég ilyen megbízásokat kapott. Szegedhez hosszú ideig egyoldalú szerelem fűzött, sokáig kellett várnom arra, hogy végre itt is felkérést kapjak egy iskola tervezésére.

- Az IAKS kölni jubileumi kongresszusán a Baján felépült Magyarországi Németek Művelődési Központjéért megkapta az 1997. évi példaértékű sport és szabadidős létesítmények nemzetközi építészeti díját.

- 1988-ban bízott meg Baja városa az épületkomplexum megtervezésével. Az anyagi lehetőségek miatt az elképzelések többször megváltoztak. A több év alatt felépült létesítmény reményeim szerint segíti a lakótelep humanizálását, egyben a város egyik alközpontjává vált. Az egyes épületrészek szervesen kapcsolódnak egymáshoz, a funkciók fedik egymást, a többcélú használat biztosított. Különösen szerencsés volt az együttműködés a társművészekkel, az épület szobrai, plasztikai példaértékűek.

- Hogyan kapott megbízást a szlovákiai Ajnácskő templomának megtervezésére?

- Akik régóta ismernek, tudják, sokáig meglehetősen bohém fickó voltam, sőt, olykor a bohémságot is túlléptem. Amikor 1983-ban kijutottam az Egyesült Államokba, egyik barátom összehozott Hámos Lászlóval, aki ma Orbán Viktor miniszterelnök főtanácsadója, de már akkor is a magyarok emberi jogaiért küzdött az Egyesült Államokban. Megdöbbentő hatással voltak rám a vele folytatott beszélgetések. Azokban a hetekben épp azért küzdött, hogy az olimpiai bajnok román tornásznő, Nadia Comaneci erdélyi magyar edzője feleségével együtt megkaphassa az amerikai letelepedési engedélyt. Az erdélyi és a felvidéki magyarok problémájáról addig nem sokat tudtam, ő irányította rá figyelmemet. Még amerikai utam előtt jó barátságba kerültem a Református Újság főszerkesztőjével, Komlós Attila református lelkésszel, az ő ajánló soraival jutottam el Püskiék New York-i magyar könyvesboltjába. Rengeteg olyan könyvet elolvastam, amihez idehaza nem juthattam hozzá. „Internacionalista lelkem” hatalmas pofont kapott, mert feltárult előttem egy egészen más valóság. Márai naplóival is akkor találkoztam először. Nem tudtam megvenni ezeket a könyveket, ezért Püskiék kölcsön adták. Így ahelyett, hogy New York fantasztikus építészetével ismer-

kedtem volna, napokig olvastam a szobámban. Szíven ütöttek ezek a problémák, elszégyelltem magam, hogy eddig nem tudtam róluk. Amerikából hazatérve jobban figyeltem Erdélyre, kisebb-nagyobb küldemények eljuttatásával sokat tudtunk az ottani magyaroknak segíteni. Később az építészszövetségen keresztül a falurombolásra is igyekeztünk felhívni a nyugati közvélemény figyelmét. A rendszerváltás idején Komlós Attila lett a Magyarok

Világszövetségének megbízott főtitkára. Ismerte az épületeimet, ő avatta fel a szegedi Arany János Altalános Iskolát. Ekkor kérdezte meg, lenne-e kedvem egy templomot tervezni a felvidéki magyaroknak. Életem nagy ajándéka volt ez a munka. Felvidéken az elmúlt hetvenöt évben nem épült magyar templom. Ajnácskő, ez az ezerháromszáz lelket számláló, szerencsétlen sorsú szlovákiai magyar falucska többször hozzákezdett, hogy templomot építsen magának, de mindig elvitte pénzüket vagy akaratakat a háború, vagy a politikai helyzet. Amikor az ajnácskői polgármester eljutott a világszövetséghez, kiderült, ahhoz, hogy támogatókat találjanak az építkezéshez, előbb egy tervre lenne szükségük. Amikor Komlós Attila kérésére elmentem Ajnácskőre, egészen megrendültem. A Gömörseget lágy dombok jellemzik, Ajnácskő viszont egy vulkanikus kúpon épült. A tetején valamikor régen vár állt, és forrásainak köszönhetően fürdőhely volt a múlt században. Csodálatos látvány volt a téli táj, rögtön láttam, hogy a templomot a falu közepére kell terveznem. A természeti környezet, a szomszédos települések árpádkori templomai, a falu lakossága és a katolikus egyház tradíciói inspiráltak és vezették kezem a tervezőasztalon. Arra törekedtem, hogy elsősorban helyben található építőanyagokat, téglát és fát használjunk fel. A gyerekkori szentesi környezet, az erdélyi útjaim élményanyaga is hozzásegített ahhoz, hogy át tudjam élni az ajnácskőiek helyzetét. Amikor felépült a templom, úgy éreztem, hogy Árpádkori templomokat idéző tömegével, két tornyával, puritán belső tereivel, hegyekre tekintő és azokat tükröző ablakaival Isten dicsőségét és egy kis közösség alkotó erejét hirdeti. Azóta a Kárpát-medence másik szegletébe, Brassóba is terveztem egy templomot, de azt a megrendülést, amit Ajnácskőn az avatáson éreztem, valószínűleg soha sem fogom többé átélni.

– Főépítésként milyennek látja a várost?

– Egyszeri és megismételhetetlen csoda, ahogyan Szeged a nagyárvíz után újjászülett. Ma is hihetetlen varázssal rendelkezik, történelme és a kultúrája benne van a levegőjében. Nekem mindig örömet okoz, amikor megpillantom Juhász Gyula szobrát a Tisza-parton, ahogy nézi a folyót. Egy érző embernek ezek az apró élmények sokat jelentenek. Szeged nagy szerencséje, hogy Lechner Lajos és munkatársai a sugaras-gyűrűs városszerkezetet kitalálták. A múlt század végén hihetetlenül modernnek számított ez az elgondolás. Talán kicsit „ráhúzták” a településre, de a városszerkezet harmonikus szimbiózisba került a Tisza természetes vonalával. Kis túlzással azt mondhatnám: mágikus értékű. Egyszer éjjel jöttünk haza repülőgéppel Görögországból, amikor bemondták, hogy Belgrád felett járunk. Letekintve rendezetlen fényeket láttam. Jöttünk tovább, és egyszer csak megismertem Szeged fényeit. Csodálatos látvány a körutak-sugárutak hálózata és a Tisza-vonala. Ennek a városszerkezetnek megőrzését tartom egyik legnagyobb feladatomnak, és szeretném főépítésként megélni Szeged főutcája, a Kárász utca és környezete teljes felújítását.

– Milyen terveket szeretne megvalósítani a következő években?

– A Tisza-part legméltaatlanabb szakaszának tartom a szalámigyár előtti felsővárosi részt. Mivel ott lakom a Tímár utcában, gyakran kisétálok a folyóhoz, és mindig azon gondolkodom, hogyan lehetne átformálni. Kitaláltam egy egyszerű megoldást: a partfal kiépítése után, egy sétányt lehetne, kellene kialakítani a mostani mellvéd tetején. Az így létrejövő sétány nem kíván tömör mellvédet, hiszen jóval a mértékadó tiszai vízszint fölött lenne. Ezen túl épületrészek kerülhetnének fölé, sőt a sétány konzolosan kiszélesedve rámehetne a mederre. Egy új térrendszer jöhetne létre. Egyúttal ét-

termet, eszpresszókat, kis galériákat alakíthatnánk ott ki. Készül az Ifjúsági Ház átalakítási terve, már azt is kitaláltuk, hogyan lehetne egy kis hídon átmenni a sétányra. Dr. Bartha László polgármester úrnak is tetszik az elképzelés, remélem, meg is valósul majd. A Tiszával való állandó kapcsolatomban segítette, hogy kitaláljam ezt a megoldást. Van egy régi szlogenünk: Szeged főutcája a Tisza. Azt gondolom, akkor lehetne valóban a főutcája, ha a klinikáktól kezdve végig lehetne sétálni a Tisza-parton a Stefánián – az új sétányon át – a vízisporttelepig. Igyekszem tesztelni az ötletet olyan szegedi polgárokon, akik szorosabban kötődnek a folyóhoz, a városhoz. Bízom benne, hogy a munkálatok már 2000 szeptemberében elkezdődnek. Az ember egy módon használhat a világnak, ha rendbe jön önmagával – mondja Németh László. En most rendben vagyok, azonban feleségem – Ildikó – segítségével nélkül nem így lenne. Régi ismerősként nehéz helyzetemben vele is a Tisza partján találkoztam igazán össze. Így az első és az utolsó szerelmet is a folyó és a város erősítette. Templomaim, épületeim ma már Ildikó hitét, arcát és mosolyát őrzik. Reménykedem, hogy talán örökre.

Hollósi Zolt

Novellapályázat

A Tiszatáj szerkesztősége novellapályázatot hirdet.

A pályázat *jeligés*, a pályaművek terjedelme legfeljebb 10 gépelt oldal (18.000 karakter) lehet.

A Bírálóbizottság döntése alapján a szerkesztőség az első három helyezettet díjazza.

I. díj 80.000 Ft

II. díj 50.000 Ft

III. díj 30.000 Ft

(Az összegek nettóban értendők.)

A Bírálóbizottság tagjai: *Ilia Mihály* (a bizottság elnöke), *Szilasi László*, valamint a szerkesztőség részéről *Hász Róbert*.

A szerkesztőség fenntartja magának a jogot arra, hogy a díjazott pályaműveket a folyóiratban leközölje.

Beküldési határidő: **2000. március 1.**

Eredményhirdetés: A Tiszatáj 2000. júniusi számában. A nyertes pályaművek szerzői másodpéldányukkal igazolják szerzőségüket.